

פרשת בשלח - חינוך להגיד תודה

נושאים חינוכיים
בפרשת השבוע

1 פרשה כג א נסח א) אז וישיר משה. הדא הוא דכתיב (תהלים צג ב) נכון פסאך מאז, אמר ר' יצחקיה בשם ר' אבהו אף על פי שמעולם אמתה, לא נתישב פסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרנו בניך שירה. לך נאמר נכון פסאך מאז. משל למלך שעשה מלחמה ונצח ונעשו אותו אגוסטוס, אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך עקשן עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס, אלא המלך עומד על הלוה ופסאך יושב. כך אמרו ישראל, אלא המלך עומד על פסאך עולמך היית אמתה. משפראת אותו אמתה הוא, אלא כפיכח עומד עומד עומד (תהלים קמ"ד) עמד וימדד ארץ. אכל משעמך פים ואמרנו שירה לפניך מאז, נתישבה מלכותך ופסאך נכון הני נכון פסאך מאז, באז וישיר.

מזרח יבנה, פולחן בלח

4 במדרש³⁵ אז וישיר (שמות טו, א) הדא הוא דכתיב (תהלים צג ב) נכון כסאך מאז אף על פי שמעולם אמתה כפיכח עומד ולא נתישבה כסאך עד שאמרנו בניך שירה כו' ע"ש. דכתיב (תהלים קמ"ד) רם על כל גוים ה'. כי הקב"ה רם ומתנשא מימות עולם ואין כל העולם כולו כדאי לקבל מלכותו יתברך שמו. וזה נקרא עומד מאחר שאין התחתונים יכולים לקבל כבוד מלכותו יתברך שמו. אבל בני ישראל מכח אמונה פו שהאמינו בה' שהוגם שהוא רם ונשא עם כל זה לא יצא שום דבר מהשגחתו יתברך שמו ומלכותו בכל משלה וכפי רוב האמונה שבהם זכו לקבל מלכותו יתברך שמו. ובאמת גם בני ישראל מוכנים לזה מעולם 15 שהכל נבראו בשביל ישראל שנקרא ראשית³⁶ אך שלא היו יכולין להוציא מכח אל הפועל זה העדות עד שנעשו בני חורין. וכשנשלמו בני ישראל נתגלה כבוד מלכותו בעולם. וזה שנאמר ויאמינו בה' אז וישיר. 20 פירוש ה' היה הוה ויהיה. זה עיקר האמונה שהקב"ה מהוה הטבע ואפס זולתו. ובאמת מי שיש לו אמונה שלימה הוא מלא שמחה תמיד בהיותו יודע כי הכל מאתו יתברך שמו בלבד. זה ויאמינו אז וישיר:

למ אלהים
בני ישראל

2 במדרש³⁷ (שמות פ' כ"ג) אז וישיר משה הה"ד נכון כסאך מאז. אמר ר' ברכי' בשם ר' אבהו אעפ"י שמעולם אמתה לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרנו בניך שירה. 5 משל למלך וכי עכשיו עשינוך אגוסטוס וכי המלך עומד על הלוה ואגוסטוס יושב וכי כפיכח עומד עומד עומד וימודד ארץ אבל משעמך בים ואמרנו שירה לפניך באז נתישבה מלכותך וכסאך נכון הני נכון כסאך מאז באז וישיר. נראה לפרש דהנה ידוע דכל המציאות נחלקת לשנים, יש שהוא הכנה לדבר אחר, ויש שהוא תכלית. כן הוא בכלל העולם, עוה"ז הוא הכנה ועוה"ב הוא התכלית, כאמרם ז"ל (עירובין כ"ב) למחר לקבל שכרם. וכן 10 הוא בומנים ששת ימי המעשה הם הכנה ושבת הוא התכלית כאמרם ז"ל (ע"ז ג') מי שטרח בע"ש יאכל בשבת. וכן הוא בכל עניני האדם הכנה ותכלית. וכן יצ"מ היא הכנה ומ"ת הוא התכלית וכמ"ש (שמות ג') בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. וכן (תהלים ק"ה מ"ג) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורתיו יצוורו. הנה ביאתם לארץ היא ההכנה. 15 והתכלית המסתעפת מהכנה זו היא למען ישמרו חקיו ותורתיו יצוורו:

אז וישיר משה
בני ישראל

3 [ריט] וייראו... ויאמינו... אז וישיר, 6 בזכות האמנה שהאמינו זכו לומר שירה ושרתה עליהם שכינה, שכן כתיב אחריו אז וישיר משה. לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפלה כשם שהם הסמיכו שירה אחר האמנה והקריעה. וכשם 5 שהם טיהרו לבם ואמרו שירה, שכן כתיב וייראו העם את ה' ויאמינו ואח"כ אז וישיר כן צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל. וכן איוב אומר ו על לא חסם בכפי ותפלתי זכה. (שמו"ר פכ"ב א-ב).

3 וזה עצמו נקרא בשם עמידה וישיבה הכנה בקראת עמידה. והתכלית בקראת ישיבה. שרוב הטרדות שאדם מטריח עצמו הן בעמידה ע"כ נקרא כל הכנה לדבר בלשון עמידה, וכן 5 הוא הלשון ועמד ואמר, העמידה היא הכנה לאמירה, וכן עמדה ונשאת שהעמידה היא ההתעוררות וההכנה והגשואין הן התכלית של ההכנה. וכן מלך שעשה מלחמה. המלחמה היא הכנה, והתכלית היא לישוב במנוחה ובכבוד 10 הניצוח. וזה הוא הענין מלך ואגוסטוס, מלך נקרא בעוד משתדל במלחמה לטובת העם. ואגוסטוס נקרא אחר שהשיג התכלית. שהוא כבוד מלכים ע"י ניצוח המלחמה: 15 ויש לומר שכן הוא בבריאת העולם שהי' רק הכנה לתכלית, וכן הי' סובב הולך כל ימי העולם שהי' רק ההכנה ועדיין לא השיג התכלית שהוא שכיח כולם את מלכותו ית"ש. כמ"ש הרמב"ן (סוף פ' בא) שהיא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין 20 אלעילין בתחתונים חפץ מלבד זה שידע האדם וידה לאלקיו שבראו, עכ"ל. ועל כן כל עוד שלא נתפרסם זה בכל העולם הכל הי' בכלל ההכנה, ואפי' האבות נמי באשר היו יחידים בעולם נמי נחשב הכנה. אך בקי"ט 25 שנבקעו כל מימות שבעולם ונתפרסם הגס בכל העולם וישראל אמרו שירה והודו על כך, ואמרו זה אלי ואנוהו מעין לעתיד שתהי' התגלות ה' לעיני כל בשר, זה נחשב לתכלית של הכנה הקודמת, וזהו נכון כסאך מאז וישיר:

אז וישיר משה
בני ישראל

7 10 ויעשו בני ישראל. יאמר רבי סטמן לא כל מי שירצה לומר שירה אומר שירה אלא כל מי שנעשה לו גם וכל מי שנעשה לו גם ואומר שירה בידוע ע"פחולין לו על כל עונותיו ונעשה בריה הרשה. ישראל כשנעשה להם גם ואמרו שירה נחל להם עונותיהם שנאמר יוסיע משה את ישראל שהסיעם מעונותיהם. 5 וכן אתה מוצא ברבורה וברק שנעשה להם גם ואמרו שירה. ולמני שנחלו עונותיהם, רבי איבו בשם רבי אבא בכל מקום הוא אומר ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע, וכאן כתיב ויעשו בני ישראל החלת עשייה והיכן הם כה שעשו לשעבר אלא מכל להם הקב"ה כה שעשו לשעבר, וכן אתה מוצא בדוד שנעשה לו גם ואמר שירה ומני שנחלו לו כל עונותיו דכתיב בתר שירה יאולה דכרי דור האחרונים והיכן הם הראשונים אלא מלמד שמתל לו הקב"ה:

אז וישיר משה
בני ישראל

7 יאבדו כל-אויביך יהוה ותשקט הארץ בגברתו שנה: פ ו א ויעשו בני ישראל הרע בעיני יהוה ויתגם יהוה ביד-מדין שבע שנים: 10 יאבדו כל-אויביך יהוה ותשקט הארץ בגברתו שנה: פ ו א ויעשו בני ישראל הרע בעיני יהוה ויתגם יהוה ביד-מדין שבע שנים:

9/ "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה: רבש"ע. ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח? סנהדרין צד א. "אילו... חזקיהו... היה נעשה הוא מלך המשיח..." שיר השירים רבה ד. ת.

עולת ראה

10/ מודה. ראשית ההופעה של צהלת החיים מביאה עמה את השמחה העליונה בחדות הקודש, שהיא מתבטאת בכל מלא הודה בבטוי "ההודאה". הכרת התודה לאלהי עולם, אדון כל המעשים, המחיה חיים בטוב, היא אוצר הטוב, הכולל בקרבו את כל התוכן של מילוי החובה וכל התוכן של העידון הרוחני ממלוא תנובת האהבה בחוברת, והנשמה מתנהרת בה ומתמלאה אורה ושמחה. ההודאה הלשונית של חובת הודאה, בבטוי "מודה" ביחוד, משותפת היא להודאה מגזרת תודה, הבאה מתוך הכרת הטובה של המיטיב, ומגזרת התודות והודאה על האמת. והדברים מתאימים זה לזה, צהלת החיים הראשונה, הפוגשת את האדם בהקיצו משנתו ומוצא הוא לפניו עולם מלא וחדש בכל מלואו וטובו, היא מרימה את אור השכל הפנימי להכיר את אור החיים וזיוו ביסודו, ותחת ההשקפה העכורה החמרית, שהיא מוטבעת בטבע הברש, מתעלה הרוח להשקפה אלהית צחה, לראות את נשמת אור חי העולמים ביפעת מפעלה, והאדם ברגש תודתו מודה הוא על האמת, ומקיים את עומק אמתתה של ההכרה הרוחנית, ומעיד על כל אור החיים והיש, שהוא נובע כלו ממעין הטוב ומקורו, ממקור חסד עליון, המשפיע שפעת חיים לכל המון עולמים וכל יצוריהם.

אלה כוונתו, חלק טו

12/ [סה] הקב"ה פתח לו המן העץ וגו' שהיה רוצה שיתודה על חטאיו, כי כשיאמר חטאיו, הקב"ה מוחל לו, אבל לא עשה כן אלא בטובה שעשה לו הקב"ה, שנתן לו את האשה היה מתרעם על הקב"ה שאמר לו האשה אשר נתת עמדי וגו' כלומר אתה גרמת לי לחטוא שנתת לי אשה שנתנה לי מן העץ ואוכל. (מדעס חגדים) שערי ציון לעיר פ"א מאמר קע"א. פ"ב פג. ב"ר יט. ש"ש א. ד. תנחומא תוריע פ. אותיות דב"ע אות פ. אגדת בראשית פע"ה. מדרש איכה פתוחא ד. וז"ל יג: תקי"ו צת: [סו] ויאמר האדם, כמובן שהסבתו לאדה"ר שאמרתו לו אעשה לו עזר כנגדו כה התרעם לפני, ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי וגו'. (ספרי דברים 6)

11/ מחזור לתודה, הריעו לד' כל הארץ. אע"פ שכל אדם הוא פרטי, סגור בעניני עצמו, מרגיש לעצמו בעצמו את מכאוביו וענוויו, וכמו כן הוא בעצמו יותר מאחרים, מרגיש את שמחותיו, אבל הלא הוא ג"כ כללי, מדיני, משותף בחיי החברה ופועל עליה. אשר על כן כל הופעה לטובה ולברכה, לישועה, ולהארה רוחנית, הבאה מתוך ההתרוממות הנפשית, היא מוכרחת להתפשט על חיי הכלל כולו, על ידי האמצעים השונים של הובלת הרגשות מאדם לאדם. וכל חלק קטן מהתנועות הרוחניות הללו הולך הוא ומצטרף לחשבון גדול, עד שהוא פועל את הרשם הרצוי להגברתה של האצילות העליונה, ושל הקדושה של דעת ד' העליונה, ההולכת ומפלטת לה את נתיבה בעולם ע"י כל מהלכי ההויה, של כל עניני הכלל ועניני הפרט. ע"כ הד הקול של מזמור לתודה, גם בהבעתו היוצאת מהמית לבו של היחיד, המלא רגשי תודות לאל המושיע והעונה בעת צרה, הולך הוא ונשמע בתוך הד קול כללי, המקיף ועולה, עד כדי המדה הכוללת. הריעו לד' כל הארץ.

אלה כוונתו, חלק טז

14/ רש"י אשר נתת עמדי כן כפר בטובי:

16/ ואמר "או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לד'". שה לא נאמר אלא ישיר, שכן בכל שנה ושנה בשעה שהננו נגשים להגיד השירה בהכנה רבה ומעולה מתעברים בקרבנו כל הנשמות מכל הדורות, וכל אחד מאתנו הוא בן רבבה וריבוי רבבות, ואין לשער גודל השפע המתגלה בעת אמירת השירה, ויכולים לזכות עתה להופעת אור מלכותו יתברך מעין מה שיתגלה לעתיד, "ואמרו לאמר" לאמר לדורי דורות, לאמר בגלות לאמר בארץ ישראל, לאמר בגאולה השלמה, וכל מי שזוכה לשירה הזאת בעולם הזה זוכה לשבח בה ליורמו של משיח ולעולם הבא. אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, הבה נתאמץ ונאמר כולנו ד' מלך ד' מלך ד' ימלך לעולם ועד, וברטט קודש נשיך את השירה הזאת, שומה בפנינו מאתו יתברך שמו ובהופעת הנבואה של משה רבנו שנתנבא בזה, וגם אנו היינו מתנבאים אז בזה "זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו".

הי מרגש-לוי גלגל יקנה א כ"ס

15/ מדרש שמות פ"א ס"י ח"ט רבה מלך חדש שעמד וחדש עליהם גזרותיו אשר לא ידע את יוסף וכי לא היה מפיר את יוסף אמר רבי אבין משל לאחד שרגם אהבו של המלך אמר המלך התיזו את ראשו כי למחר יעשה כי כך לך פתב עליו המקרא כלומר היום אשר לא ידע את יוסף למחר הוא עתיד לומר (שמות ה, ב) לא ידעתי את ה'.